।। ଏକତ୍ରିଂଶତ୍(୩୧) ଅଧ୍ୟାୟ ।।

(୧) ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବିଜୟାନନ୍ଦ (୨) ବାଲାରାମ ମାନକର (୩) ନୁଲକର (୪) ବ୍ୟାଘ୍ରର ମୁକ୍ତି

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ହେମାଡ଼ପନ୍ତ ବାବାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କେତେକ ଭକ୍ତଙ୍କର ପ୍ରୟାଣ ତଥା ଗୋଟିଏ ବାଘର ବିୟୋଗ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାରମ୍ଭ : ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ଅନ୍ତିମ ଇଛା ବା ଭାବନା ଯାହା ହୋଇଥାଏ, ତାହା ଭବିତବ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୀତା(ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ)ରେ କହିଛନ୍ତି କି ଯିଏ ତା'ର ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ କ୍ଷଣରେ ମୋତେ ସ୍ମରଣ କରେ, ସେ ମୋତେ ପ୍ରାପ୍ତ କରେ ତଥା ସେହି ସମୟରେ ସେ ଯାହା କିଛି ବି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖେ, ଅନ୍ତିମ ସମୟରେ ତାହା ଲାଭ କରେ । ଏହା କେହି ବି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କହିପାରିବ ନାହିଁ କି ସେହି କ୍ଷଣରେ ଆମେ କେବଳ ଉତ୍ତମ ବିଚାର କରୁଥିବା । ଅନୁଭୂତିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଛି ଯେ ଅନେକ ସେହି ସମୟରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥାଏ । ଏହାର ଅନେକ କାରଣ ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ମନକୁ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ କୌଣସି ଉତ୍ତମ ବିଚାର ଚିନ୍ତନରେ ନିୟୋଜିତ କରାଇବା ପାଇଁ ନିୟମିତ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି କାରଣରୁ ସମସ୍ତ ସନ୍ଥ ହରିସ୍ମରଣ ଏବଂ ଜପକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, କାରଣ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ଆମେ କୌଣସି ଘରୋଇ ଜଞ୍ଜାଳରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଯିବାନାହିଁ । ଭକ୍ତଗଣ ଏହି ସମୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ସନ୍ଥଙ୍କର ଶରଣାଗତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, କାରଣ ସନ୍ଥମାନେ ସର୍ବଜ୍ଞ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚିତ ପଥପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆମର ପ୍ରକୃତ ସହାୟତା କରିବେ । ଏହି ପ୍ରକାର କିଛି ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

(୧) ବିଜୟାନନ୍ଦ : ମାଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବିଜୟାନନ୍ଦ ମାନସରୋବର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଥିଲେ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ବାବାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ଶୁଣି ସେ ଶିରିଡ଼ି ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ହରିଦ୍ୱାରର ସୋମଦେବଜୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ ମାନସରୋବର ଯାତ୍ରା ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟସଂଗ୍ରହ କଲେ । ସ୍ୱାମିଜୀ ତାଙ୍କୁ ମାନସରୋବର ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀଠାରୁ ୫୦୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା ତଥା ଯାତ୍ରାକାଳରେ ଯେଉଁସବୁ କଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଯଥା ବରଫପାତ, ୫୦ କୋଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଷାରେ ଭିନ୍ନତା, ଭୂଟାନବାସୀଙ୍କର ସନ୍ଦେହୀ ପ୍ରକୃତି ଇତ୍ୟାଦି । ଏସବୁ ଶୁଣି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ମନ ଉଦାସ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଯାତ୍ରା କରିବା ବିଚାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦ୍ୱାରକାମାୟୀକୁ ଯାଇ ବାବାଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ । ବାବା କ୍ରୋଧିତ ହୋଇ କହିଲେ 'ଏହି ନିକମ୍ମା ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ହଟାଇଦିଅ ।

ଏହାର ସଂଗତି କରିବା ବୃଥା ।' ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଜଣକ ବାବାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ସହିତ ଅପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଅଶ୍ୱସ୍ତିବୋଧ କଲେ । ତଥାପି ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବସିରହି ଯାହାସବୁ ଚାଲିଥିଲା ନୀରବରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ସମାଗମରେ ପ୍ରାତଃ ଦରବାର ପୂରିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଯଥାବିଧି ବାବାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ହେଉଥିଲା । କିଏ ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରୁଥିଲେ ତ କିଏ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିଲେ ତଥା ଆଉ କିଏ ସେହି ପବିତ୍ର ଜଳକୁ ଚକ୍ଷୁପଟଳରେ ଲଗାଇ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ତୃପ୍ତ କରୁଥିଲେ । କିଏ ଚନ୍ଦନ ଲେପନ କରୁଥିଲେ ତ ଆଉ କିଏ ତାଙ୍କର ଶରୀରରେ ଅତର ସିଞ୍ଚନ କରୁଥିଲେ । ଜାତିଭେଦ ଭୁଲି ସମସ୍ତ ଭକ୍ତ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଯଦିଓ ବାବା ସେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଉପରେ କ୍ରୋଧିତ ହୋଇଥିଲେ ତଥାପି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ହୃଦୟରେ ବାବାଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ପ୍ରେମ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଉନଥିଲା । ଦୁଇଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ମା'ଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ବୋଲି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ପତ୍ର ଆସିଲା । ପତ୍ର ପଢ଼ି ସେ ନିରାଶ ହେଲେ ଏବଂ ମା'ଙ୍କର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ; କିନ୍ତୁ ବାବାଙ୍କର ଅନୁମତି ବିନା ଶିରିଡିରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବେ କିପରି ? ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ନେଇ ବାବାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ଅନୁମତି ଭିକ୍ଷା କଲେ । ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶୀ ବାବାଙ୍କୁ ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଜଣାଥିଲା । ସେ କହିଲେ 'ମା' ପ୍ରତି ଯଦି ଏତେ ମୋହ, ସନ୍ନ୍ୟାସ ନେବାର କଷ୍ଟ କରୁଥିଲ କାହିଁକି ? ମମତା ବା ମୋହ ଗୈରିକ ବସ୍ତ୍ରଧାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଶୋଭାଦିଏ ନାହିଁ । ଯାଅ, ଚୁପଚାପ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ରହି କିଛିଦିନ ଶାନ୍ତିରେ କଟାଅ । ମାତ୍ର ସାବଧାନ ! ଓ୍ୱାଡ଼ାରେ ବେଶୀ ଚୋର । କବାଟ ବନ୍ଦକରି ସାବଧାନରେ ରହିବ । ନହେଲେ ଚୋରମାନେ ସବୁକିଛି ନେଇଯିବେ । 'ଲକ୍ଷ୍ମୀ' ଅର୍ଥାତ୍ ଧନ ଚଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଏହି ଶରୀର ମଧ୍ୟ ନାଶବାନ୍ ଅଟେ । ଏପରି ମନେ କରି ଇହଲୌକିକ ଏବଂ ପାରଲୌକିକ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥରୁ ମୋହ ତ୍ୟାଗ କରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କର । ଯିଏ ଏହି ପ୍ରକାର ଆଚରଣ କରି ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ଶରଣାଗତ ହୋଇଯାଏ, ତାର ସମସ୍ତ କଷ୍ଟ ଦୂର ହୋଇ ତାକୁ ପରମାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ । ଯିଏ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଭକ୍ତି ସହକାରେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ତଥା ଚିନ୍ତନ କରେ, ପରମାତ୍ମା ମଧ୍ୟ ଅବିଳମ୍ବେ ତାର ସହାୟତା କରନ୍ତି । ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଶୁଭକର୍ମ ସଂସ୍କାରର ଫଳସ୍ୱରୂପ ତୁମେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ ଏବଂ ଯାହା ମୁଁ ଏବେ କହୁଛି, ତାହାକୁ ଧ୍ୟାନପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ କର ଏବଂ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଧ୍ୟେୟ ବିଷୟରେ ବିଚାର କର । ଇଚ୍ଛାରହିତ ହୋଇ ଆସନ୍ତାକାଲିଠାରୁ ତିନିସପ୍ତାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଗବତ ପଠନ-ପାଠନ ପ୍ରାରମ୍ଭ କର । ଏହାପରେ ଭଗବାନ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ ଏବଂ ତୁମର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଦୂର କରିଦେବେ । ମାୟାର ଆବରଣ ଦୂରହୋଇ ତୁମକୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ।' ବାବା ଉକ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଶେଷ ସମୟ ପାଖେଇ ଆସୁଥିବା ଦେଖି ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହା ସହିତ 'ରାମ

ବିଜୟ' ପଢ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଯମରାଜ ଅଧିକ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପରଦିନ ସ୍ନାନାଦି ତଥା ଅନ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିକୃତ୍ୟ ପରେ ସେ ଲେଣ୍ଡିବାଗରେ ଏକାନ୍ତରେ ବସି ଭାଗବତ ପାଠ ପ୍ରାରମ୍ଭ କଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ପଠନ ସମାପ୍ତ ହେବା ବେଳକୁ ସେ ବହୁତ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଓ୍ୱାଡ଼ାରେ ଆସି ଦୁଇଦିନ ରହିଲେ । ତୃତୀୟ ଦିନ ବଡ଼େ ବାବାଙ୍କ କୋଳରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲା । ବାବା ଦିନକ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଶରୀର ସଂରକ୍ଷଣ କରି ରଖିବାକୁ କହିଲେ । ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ ପୁଲିସ ଆସିଲା ଏବଂ ଯଥୋଚିତ ଯାଞ୍ଚ କରି ଶବ ସତ୍କାର ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲା । ଧାର୍ମିକ କ୍ରିୟା ସହ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ସମାଧି ତିଆରି କରାଗଲା । ବାବା ଏହି ପ୍ରକାର ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ସହାୟତା କରି ତାଙ୍କୁ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

(୨) ବାଲାରାମ ମାନକର : ବାଲାରାମ ମାନକର ନାମରେ ଜଣେ ଗୃହସ୍ଥ ବାବାଙ୍କର ପରମ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଗଲା, ସେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଜମିବାଡ଼ିର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ପୁତ୍ର ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତକରି ଶିରିଡ଼ି ଆସି ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଭକ୍ତିଭାବ ଦେଖି ବାବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗତିପଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କୁ ୧୨ ଟଙ୍କା ଦେଇ ମଚ୍ଛିନ୍ଦ୍ରଗଡ଼(ସାତରା ଜିଲା) ଯାଇ ରହିବାକୁ କହିଲେ । ବାବାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ହେଉନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବାବା ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ତାଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ହିଁ ସେ ଏହା କହୁଛନ୍ତି । ସେଠାକୁ ଯାଇ ଦିନରେ ତିନିଥର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ବାବା ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ବାବାଙ୍କ ବଚନରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ବାଲାରାମ ମଚ୍ଛିନ୍ଦ୍ରଗଡ଼ ଗଲେ ଏବଂ ସେଠାର ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ, ଶୀତଳ ଜଳ ତଥା ଉତ୍ତମ ପରିବେଶ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଚିତ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ବାବା କହିଥିବା ପ୍ରକାରେ ସେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଅଧିକାଂଶ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ସମାଧି ବା ତୁରୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ଦର୍ଶନ ମିଳିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ମାନକର ଯେତେବେଳେ ତୁରୀୟାବସ୍ଥାରୁ ପ୍ରାକୃତାବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଭଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ଦର୍ଶନ ହେବା ପରେ ମାନକର ତାଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ପଠାଇବାର କାରଣ ବାବାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ । ବାବା କହିଲେ 'ଶିରିଡ଼ିରେ ତୁମର ମନ ନାନା ପ୍ରକାର ସଂକଳ୍ପ-ବିକଳ୍ପ ଭାବନାରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହେଉଥିଲା । ତୁମର ଚଞ୍ଚଳ ମନକୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏଠାକୁ ପଠାଇଲି । ତୁମର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ମୁଁ କେବଳ ଶିରିଡ଼ିରେ ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ ଏବଂ ସାଢ଼େ ତିନିହାତର ଏହି ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ୱର ପୁତ୍ତଳିକା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଏବେ ମୋତେ ଦେଖି ଏହି ଧାରଣା କରିନିଅ ଯେ ଯିଏ ତୁମର ସମ୍ମୁଖରେ ଶିରିଡ଼ିରେ ଉପସ୍ଥିତ ଏବଂ ତୁମେ ଯାହାର ଏଠାରେ ଦର୍ଶନ କରୁଛ, ସେହି ଦୁଇଜଣ ଅଭିନ୍ନ କି ନୁହନ୍ତି । ବାଲାରାମ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କର କେତେ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ! ଏହାର

କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ଘର ବାନ୍ଦ୍ରାକୁ ଗଲେ । ପୁନାରୁ ଦାଦରକୁ ସେ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଟିକେଟ କାଉଣ୍ଟର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଭିଡ଼ ଯୋଗୁ ଟିକେଟ କିଣିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ କାନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡେ କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ାଇହୋଇ ଲେଙ୍ଗୁଟି ପରିହିତ ଜଣେ ଗାଉଁଲି ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ବୋଲି ମାନକରଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ମାନକର କହିଲେ ସେ ଦାଦର ଯିବେ । ଏହାପରେ ଉକ୍ତ ଅଜଣା ବ୍ୟକ୍ତିଜଣକ କହିଲେ 'ମୋ ପାଖରେ ଦାଦର ଟିକେଟଟିଏ ଅଛି, ଆପଣ ତାକୁ ନେଇଯାଆନ୍ତୁ । ଏକ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ମୁଁ ଯାଇପାରୁନାହିଁ । ବାଲାରାମ ଟିକେଟ ପାଇ ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏବଂ ପକେଟରୁ ଟଙ୍କା କାଢ଼ିଲେ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଟିକେଟ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟି ଭିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ମାନକର ବହୁ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ; କିନ୍ତୁ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା । ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଲାରାମ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ କିନ୍ତୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକାର ବାଲାରାମଙ୍କୁ ଏହି ବିଚିତ୍ର ରୂପରେ ବାବା ଦର୍ଶନ ଦେଲେ । କିଛିଦିନ ନିଜ ଘରେ ରହିବା ପରେ ବାଲାରାମ ଶିରିଡ଼ି ଫେରିଆସିଲେ ଏବଂ ବାବାଙ୍କର ଶ୍ରୀଚରଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ କଟାଇଲେ । ଏବେ ସେ ସର୍ବଦା ବାବାଙ୍କର ବଚନ ଏବଂ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ବାବାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଲାଭ କରି ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ ।

(୩) ତାତ୍ୟାସାହେବ ନୁଲକର : ହେମାଡପନ୍ତ ତାତ୍ୟାସାହେବ ନୁଲକରଙ୍କ ବିଷୟରେ କୌଣସି ବିବରଣୀ ଉଲ୍ଲେଖ କରିନାହାନ୍ତି । ସେ କେବଳ ଏତିକି ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ଶିରିଡ଼ି ମାଟିରେ ହୋଇଥିଲା । 'ସାଇଲୀଳା' ପତ୍ରିକାରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ଯେ ୧୯୦୯ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ତାତ୍ୟାସାହେବ ପଣ୍ଡରପୁରର ଉପନ୍ୟାୟାଧୀଶ ଥିଲେ, ସେହି ସମୟରେ ନାନାସାହେବ ଚନ୍ଦୋରକର ସେଠାର ମାମଲତଦାର ଥିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ମିଳାମିଶା କରୁଥିଲେ ତଥା ପ୍ରେମପୂର୍ବକ ବାର୍ତ୍ତାଳାପ କରୁଥିଲେ । ତାତ୍ୟାସାହେବ ସନ୍ଥଙ୍କ ଉପରେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ, ଯଦିଓ ନାନାସାହେବଙ୍କର ସନ୍ଥଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା । ନାନାସାହେବ ତାଙ୍କୁ ସାଇବାବାଙ୍କ ଲୀଳାମାନ ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ଥରେ ଶିରିଡ଼ି ଯାଇ ବାବାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତରେ ଯିବା ପାଇଁ ତାତ୍ୟାସାହେବ ରାଜି ହେଲେ । (୧) ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୋଷେୟା ମିଳିବା ଦରକାର (୨)ଭେଟି ପାଇଁ ନାଗପୁରରୁ ଭଲ କମଳା ମିଳିବା ଦରକାର । ନାନାସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚାକିରି ପାଇଁ ଆସିଥିଲା, ତାକୁ ସେ ତାତ୍ୟାସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲେଏବଂ ଗୋଟିଏ ପାର୍ସଲ କମଳା ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରେରକର

ଠିକଣା ଲେଖାହୋଇନଥିଲା । ଏପରି ଦୁଇଟିଯାକ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ ହୋଇଗଲା । ଏହାପରେ ତାଙ୍କୁ ଶିରିଡ଼ି ଯିବାକୁ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ତ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ବାବା କ୍ରୋଧିତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାତ୍ୟାସାହେବଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଗଲା ଯେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅବତାର, ସେ ବାବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେଲେ ଏବଂ ଆଜୀବନ ସେଠାରେ ବାସକଲେ । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ସମୟ ଆସିଲା, ପବିତ୍ର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠକରି ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଗଲା ଏବଂ ଅନ୍ତିମ କ୍ଷଣରେ ବାବାଙ୍କର ପାଦତୀର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ବାବା କହିଲେ 'ଆଃ, ତାତ୍ୟା ଆଗ ଚାଲିଗଲା । ଆଉ ତାର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହେବ ନାହିଁ ।'

(୪) ମେଘା : ଅଷ୍ଟାବିଂଶ(୨୮) ଅଧ୍ୟାୟରେ ମେଘାଙ୍କର କଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଯେତେବେଳେ ମେଘାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା, ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀ ତାଙ୍କର ଶବ ସହିତ ଗଲେ ଏବଂ ବାବା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେଲେ ତଥା ମରଶରୀରରେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କଲେ । ଦାହ ସଂସ୍କାର ହେବା ପରେ ବାବାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁରୁ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ବହିଗଲା । ଜଣେ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖରେ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର ଶରୀରକୁ ଫୁଲରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରି ଜଣେ ଆତ୍ମୀୟ ଭଳି ରୋଦନକରି ସେ ମସଜିଦ୍‌କୁ ଫେରିଲେ । ବହୁ ସନ୍ଥ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା ଦେଖାଯାଇଛି; କିନ୍ତୁ ବାବାଙ୍କର ମହିମା ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଏପରିକି ବ୍ୟାଘ୍ର ପରି ଜଣେ ହିଂସ୍ର ପଶୁ ମଧ୍ୟ ତାର ସଦ୍‌ଗତି ନିମନ୍ତେ କିପରି ବାବାଙ୍କର ଶରଣାଗତ ହେଲା, ତାହାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା ।

(୫) ବ୍ୟାଘ୍ରର ମୁକ୍ତି : ବାବା ସମାଧିସ୍ଥ ହେବାର ସାତଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଶିରିଡ଼ିରେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଘଟଣା ଘଟିଲା । ମସଜିଦ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଆସି ରହିଲା । ତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବାଘ ଜଞ୍ଜିରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ତା'ର ଭୟଙ୍କର ମୁହଁଟି ଗାଡ଼ିକୁ ପଛ କରିରହିଥିଲା । କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଯନ୍ତ୍ରଣା କିମ୍ବା ବ୍ୟଥା ଯୋଗୁ ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ପାଉଥିଲା । ତାର ପାଳକ ତିନିଜଣ 'ଦରବେଶ' ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମକୁ ତାକୁ ବୁଲାଇ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବିକାର ଏହା ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା ଥିଲା । ସେମାନେ ତା'ର ଚିକିତ୍ସାର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ କିନ୍ତୁ ସବୁ ବୃଥା ହେଲା । ବାବାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି କେଉଁଠୁ ଶୁଣି ସେମାନେ ବାଘକୁ ନେଇ ସାଇ ଦରବାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ହାତରେ କଡ଼ା ଧରି ବାଘକୁ ମସଜିଦ୍‌ର ଦୁଆର ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ା କରାଗଲା । ସ୍ୱଭାବତଃ ସେ ଭୟଙ୍କର ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରୁଗ୍ଣ ହୋଇଥିବାରୁ ନିର୍ବିକାର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଭୟ ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସହ ତାକୁ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଦରବେଶ ଭିତରକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ କଥା ବାବାଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତାଙ୍କର ଅନୁମତିକ୍ରମେ ବାଘକୁ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖକୁ ଆଣିଲା ।

ଯେମିତି ସେ ପାହାଚ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ବାବାଙ୍କର ତେଜପୁଞ୍ଜ ସ୍ୱରୂପକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଦର୍ଶନକରି ପଛକୁ ହଟିଗଲା ଏବଂ ମଥାନତ କରିଦେଲା । ଯେତେବେଳେ ଦୁଇଣଜଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଏକ ସମୟରେ ବିନିମୟ ହେଲା ବାଘ ପାହାଚ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲା ଏବଂ ବଡ଼ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାବାଙ୍କୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଲାଞ୍ଜ ହଲାଇ ତିନିଥର ଭୂମି ଉପରେ ପିଟିଲା ଏବଂ ତାପରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ବାଘଟିର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ଦରବେଶ ବଡ଼ ଦୁଃଖୀ ଏବଂ ନିରାଶ ହେଲା । ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ୍ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହେଲା ଯେ ବାଘଟି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ତାର ସନ୍ନିକଟ ହୋଇସାରିଥିଲା, ତେଣୁ ବାବାଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ମହାନ୍ ସନ୍ଥଙ୍କ ଚରଣରେ ତାର ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା କମ୍ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ବାଘଟି ଦରବେଶୀଙ୍କର ଋଣୀ ଥିଲା ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ସେହି ଋଣ ଶୁଝିଗଲା, ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଜୀବନର ଶେଷରେ ତାକୁ ସାଇ ଚରଣରେ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ସନ୍ଥଙ୍କ ଚରଣରେ ମସ୍ତକ ରଖି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରେ ତାହେଲେ ତା'ର ମୁକ୍ତି ହୁଏ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ଶୁଭ ସଂସ୍କାର ବିନା ଏପରି ସୁଖଦ ଅନ୍ତ କିପରି ସମ୍ଭବ ହେବ ?

ଶ୍ରୀ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ସାଇନାଥାର୍ପଣମସ୍ତୁ । ଶୁଭଂ ଭବତୁ ।।